

Het Nationale Theater

*Inhoudelijk verslag Producties, Programmering,
Programma's en Educatie - 2018*

Inhoudsopgave

Producties Het Nationale Theater	Pag. 2
Grote Zaal producties	Pag. 3
Vlakke Vloer producties	Pag. 6
Producties NTjong	Pag. 8
Programmering	Pag. 11
Programma's	Pag. 15
Zaal 3 en 4	Pag. 17
Educatie	Pag. 19

Producties Het Nationale Theater

Gezelschap Het Nationale Theater

In het beleidsplan 2017-2020 definieerden wij zes labels voor de grote zaal, die richtinggevend zijn bij de bepaling van het repertoire. In 2018 was de invulling van de labels als volgt:

Label	Titel
Groots gemonteerde klassieker	<i>De Oresteia</i>
Toneelstuk des Vaderlands	<i>We zijn hier voor Robbie</i>
Innovatievoorstelling	<i>Ondine</i>
Toegankelijke reisvoorstelling	<i>De hereniging van de twee Korea's</i>
Familievoorstelling	<i>De Vrekkin</i>
Succesvolle reprise	<i>The Nation</i>

Behalve de producties in de grote zaal maakten wij twee producties in de vlakke vloer in het kader van het programma voor de ontwikkeling van regietalent: *Othello* in regie van Daria Bukvic en *Cinema* in coproductie met Toneelgroep Oostpool in regie van Jeroen De Man. Ook coproduceerden we het eerste deel van een vierluik van Sadettin Kirmiziyüz, *Metropolis I: Onderwijs*. Ten slotte ondersteunden we *Melk & Dadels* van ROSE Stories en Stichting Daria Bukvic, een grote zaal-productie die in première ging in de Koninklijke Schouwburg.

Prijzen en nominaties

- *The Nation*, officiële juryselectie TF en juryselectie TF Vlaanderen
- Eric de Vroedt, Toneelunie Taalschrijfprijs voor *The Nation*
- Vanja Rukavina, Arlecchino voor zijn rol in *The Nation*
- Romana Vrede, nominatie Colombina voor haar rol in *The Nation*
- Rick Paul van Mulligen, nominatie *Arlecchino* voor zijn rol in *Othello*

Grote Zaal producties

De hereniging van de twee Korea's

Première: 10 maart 2018

De hereniging van de twee Korea's is een licht absurdistische aaneenschakeling van twintig herkenbare scènes over de lusten en lasten van de liefde. In een van de scènes bekennt een bruidegom vlak voor het jawoord dat hij heeft gezoend met de tweelingzus van zijn bruid... én met haar andere zussen... én haar vriendinnen. In een volgende scène verklaart een man voor de duizendste keer de liefde aan zijn demente vrouw, en in weer een andere scène proberen een buurman en buurvrouw hardnekkig hun liefde voor elkaar te bedwingen, terwijl hun beider echtgenoten elkaar op de gang luidruchtig bespringen.

Na *The Nation* raakt *De hereniging van de twee Korea's* voor Eric de Vroedt aan een heel ander engagement: "Ik wilde een speelse, ontroerende en troostrijke voorstelling maken over een onderwerp dat alle mensen bezighoudt. Het gaat niet over Korea, politiek, kernoorlogen of Trump, maar over de worsteling met de liefde of het einde ervan." De Franse toneelschrijver en -regisseur Joël Pommerat staat in een lange Franse traditie van verklaarders van de liefde. En hoewel we wat betreft de liefde allemaal ervaringsdeskundige zijn, maakt het hart vaak onbegrijpelijke sprongen die om kunstzinnige duiding vragen.

Voor *De hereniging van de twee Korea's* ontwikkelde scenograaf Maze de Boer een trappenhuis van een groot flatgebouw, als eenheidsruimte waarin alle scènes speelden. De voorstelling werd ingekleurd met veel Franse muziek en er werd door de acteurs veelvuldig gezongen. Omkaderd door HNT-programma's zoals *Liefde is HOT* en een inleidend video-essay was de voorstelling een ode aan de liefde en het leven. Ondanks de veelal positieve recensies bleven de grote bezoekersaantallen uit. De titel, die van Pommerat niet gewijzigd mocht worden, bleek van grote invloed te zijn op dit teleurstellende resultaat.

De Oresteia

Première: 7 april 2018

In deze oertekst van de westerse beschaving staat de machtsverhouding tussen mannen en vrouwen centraal. Naast de overgang van de barbaarse bloedwraak naar de rechtspraak in het democratische Athene markeert Aischylos ook de instelling van een patriërchaat in onze westerse cultuur. Aan de hand van een familiedrama, waarin opeenvolgende generaties met elkaar verbonden zijn door een keten van moord en wraak, zien we hoe mannen hun machtspositie verankeren en vrouwen daartegen vechten.

In zijn laatste Kunstenplan-periode als vaste regisseur bij Het Nationale Theater wil Theu Boermans graag een aantal klassieke teksten regisseren waarvoor hij zelf vindt dat hij 'gerijpt' moest zijn. Hoog op de lijst stond *De Oresteia*, de oud-Griekse trilogie die de blauwdruk vormt voor het moderne westerse toneel. Boermans wilde het verhaal actualiseren, zonder de klassieke tekst geweld aan te doen. De schitterend heldere en poëtische hertaling van Ted Hughes bleek een ideale basis. In Anniek Pheifer, die met deze rol afscheid nam van Het Nationale Theater, vond Boermans zijn gedroomde Klytaimnestra.

In een monumentaal toneelbeeld van Bernhard Hammer, een draaiende gele vloer omkaderd door drie camera's en bekroond met twee grote LED-schermen, excelleerde de cast in een glasheldere vertelling zonder opsmuk. Zoals in de beste voorstellingen van Boermans stond de taal centraal. Het was een goede greep om de goden, die in het derde deel moeten oordelen over de moeder en de zoon, te laten spelen door dezelfde acteurs die in de eerdere delen de vader en de dochter speelden: door het metafysische oordeel schemerde de vroegere familietragedie. De ontvangst van de voorstelling was wisselend, waarbij velen het toneelbeeld te sterk vonden overheersen.

Ondine

Première: 23 juni 2018

Coproductie Het Nationale Theater / Toneelgroep Oostpool

De jonge waternimf Ondine groeit op in een geheimzinnig bos. Ze wast haar haren in de waterval, ze zwemt tussen de vissen en andere waterdieren. Ze is wereldvreemd en tegelijk volledig één met de natuur. Als ze verliefd wordt op Hans, ridder von Wittenstein zu Wittenstein, neemt hij haar mee naar het hof. Daar weet de pure Ondine zich slecht staande te houden. De simpelste strategieën om iets gedaan te krijgen, botsen met haar natuur. Als de Koning der Watergeesten zijn wraak komt halen, wordt de burcht van de Wittensteins overspoeld. De geesten van het liefdespaar worden verruïneerd. De fonteinen van het paleis spuiten meters hoog. De wereld huilt.

Voor Jeroen De Man is *Ondine* de ultieme tekst over de liefde. Giraudoux brengt twee personages bij elkaar die behalve hun hartstochtelijke, erotische gevoelens niets van elkaar weten en uit heel verschillende werelden komen. Dat geeft hun liefde een ongelooflijke intensiteit, maar de onbekendheid met elkaar zal ook de bijl aan de wortel van hun relatie zijn. Tweede belangrijke element in deze tekst is de omgang van de mens met de natuur, wat natuurlijk hét politieke thema de komende jaren zal zijn. Zijn de desastreuze gevolgen van een door de mensen veroorzaakte klimaatverandering nog wel te keren? Op allerlei niveaus speelt in *Ondine* de natuur een rol: in de gestalte van sommige personages, maar ook in heftige en bepalende gebeurtenissen als stormen en gevaarlijk, wassend water.

De voorstelling werd het eerste grote zaal-project van Jeroen De Man en met deze mega-zomerproductie werd hij meteen in het diepe gegooid. Maar, om in de watermetaforen te blijven, hij voelde zich er als een vis in het water. *Ondine* was onderdeel van het festival Feest aan Zee, waarin gevierd werd dat Den Haag tweehonderd jaar badplaats is. Voor de realisering van het spectaculaire decorontwerp was een verbinding aangegaan met het waterbedrijf Dunea, dat het mogelijk maakte dat er een waterbassin in de orkestbak van de Koninklijke Schouwburg kon worden aangelegd. Verder werd het theater volledig omgebouwd tot een Schevenings strandpaviljoen, waar vanaf vier uur kon worden gegeten en gedronken en waar een uitgebreid programma van lezingen en exposities werd geboden.

We zijn hier voor Robbie

Première: 10 november 2018

In het ouderlijk huis komt een Haagse familie samen om Robbie te herdenken. Hij pleegde een jaar geleden zelfmoord. Robbies broer Marius is inmiddels met Linda, zijn nieuwe jonge vrouw, in het ouderlijk huis getrokken en zwaait de scepter over een rigoureuze renovatie. Sinds de verbouwing wonen zijn ouders, Isaac en Annet, op de zolderkamer. Linda heeft haar uiterste best gedaan deze herdenkingsavond te laten slagen. Ze heeft niet alleen Marius' kinderen Bas en Suzanne uitgenodigd, maar ook zijn ex-vrouw Barbara. De avond loopt echter uit op een fiasco en langzaam maar zeker worden alle familiegeheimen geopenbaard.

Bij zijn aantreden als artistiek leider had Eric de Vroedt de wens om in een reeks 'Toneelstukken des Vaderlands' nieuwe Nederlandse toneelstukken voor de grote zaal te laten schrijven: teksten die de grote transformaties die zich nu in de samenleving afspelen moesten duiden. Bovenaan De Vroedts verlanglijstje van auteurs stond Maria Goos. Haar dialogen zijn altijd op het scherpst van de snede geschreven. Met vaart en humor stevenen haar personages af op de onherroepelijke teloorgang van illusies en vriendschappen. *We zijn hier voor Robbie* kan met recht een 'Toneelstuk des Vaderlands' worden genoemd: de rijke, witte Haagse familie die centraal staat in dit stuk wordt geconfronteerd met een wereld in verval. Om die wereld te redden en het verval te lijf te gaan, zullen offers moeten worden gebracht. Aan het eind van het stuk blijken de zwakkeren de slachtoffers.

Het Nationale Theater werkte bij *We zijn hier voor Robbie* voor het eerst samen met de Theateralliantie, een coproductent die fungeert als 'matchmaker' tussen theaters en producenten. Het doel van deze samenwerking was de band tussen Het Nationale Theater en een aantal Nederlandse steden en hun theaters te intensiveren, om zo een groter publieksbereik te krijgen. In tien steden werd de voorstelling gespeeld in reeksen van vijf avonden, een unicum voor het gezelschap. Een gezamenlijke marketingcampagne werd opgezet om een groot publiek te bereiken. Hoewel de voorstelling in een aantal steden mocht rekenen op uitverkochte zalen, bleek het op andere plekken een stuk lastiger. De lessen die we hieruit trokken nemen we mee naar de tweede samenwerking met de Theateralliantie in de zomer van 2019.

Melk & Dadels

Première: 15 mei 2018

Coproductie ROSE Stories / Stichting Daria Bukvic in alliantie met Het Nationale Theater, mede mogelijk gemaakt door Theater de Meervaart

De mozaïekvoorstelling *Melk & Dadels* is gespeeld door vier jonge Marokkaans-Nederlandse actrices die samen een caleidoscopisch beeld schetsen hoe het is om als Marokkaans-Nederlandse vrouw op te groeien tussen twee culturen. De voorstelling is geïnspireerd op het gelijknamige recepten- en verhalenboek van producent ROSE Stories. Waar het boek de verhalen vertelt van de eerste generatie Marokkaanse vrouwen in Nederland, neemt de voorstelling het publiek mee in de wereld van de tweede generatie. *Melk & Dadels* had vanaf de start de intentie om maatschappelijke impact te realiseren. De producenten (ROSE Stories en Stichting Daria Bukvic) wilden een massa bereiken én kritisch maken. Daarom werd ingezet op een uitgebreid outreach-programma met lokale ambassadeurs en een social media-strategie. Hoewel de resultaten van dit programma nog niet bekend zijn, was het overduidelijk dat Marokkaans-Nederlandse bezoekers de weg naar de voorstelling in alle speelsteden massaal wisten te vinden. Het Nationale Theater gaf de productie rugwind door repetitieruimte en een dramaturg ter beschikking te stellen, alsmede een premièreplek (de Koninklijke Schouwburg). Ook werd het netwerk van programmeurs vanuit de directie van Het Nationale Theater getipt op deze voorstelling, wat de tourneeoverkoop zeer ten goede is gekomen voor de jonge producent die ROSE Stories is. De productie zal hoogstwaarschijnlijk in reprise worden genomen.

The Nation

In het kalenderjaar 2018 eindigde de zeer succesvolle tournee van *The Nation* (zie jaarverslag 2017 voor inhoudelijke verslaglegging). Deze productie beleefde een tweede leven via een op NPO Radio 1 uitgezonden hoorspel in een bewerking en regie van Jeroen Stout.

Hiermee is *The Nation* nog niet afgelopen: er volgt een spinoff in 2019 (*De wereld volgens John*), er zijn plannen voor een reprise in 2020 en een tv-/filmversie is in onderzoek. Bovendien is de tekst vertaald naar het Duits: de Deutschsprachige Erstaufführung vond op 29/30 maart 2019 plaats bij Schauspiel Frankfurt.

Vlakke Vloer producties

Othello

Première: 5 februari 2018

Wanneer generaal Othello rijkeluihzoon Cassio benoemt tot zijn luitenant en daarbij zijn trouwe rechterhand Jago passeert, zet hij een proces in gang dat leidt tot zijn ondergang. Jago's wraak is allesverzendend. Via listen en intriges plant hij in Othello's hoofd het idee dat Desdemona, zijn kersverse echtgenote, hem ontrouw is. Zo ontketent hij een razende storm met verstrekkende gevolgen.

In Nederland wordt het stuk *Othello* traditioneel gebracht als liefdestragedie over wraak en jaloezie. Dat de titelfiguur een zwarte man is, lijkt bijzaak - simpel op te lossen met wat schmink (of niet). Maar waarom maakte Shakespeare van Othello een zwarte man, als zijn huidskleur zo onbelangrijk is? Wat betekent het om de enige zwarte man in een witte wereld te zijn? Gunt die wereld hem zijn succes? Regisseur Daria Bukvic koos ervoor juist dit aspect leidend te maken in haar regie en onderstreepte dit door Werner Kolf in de titelrol te casten. Met dit perspectief op het stuk sloot zij aan bij een actuele maatschappelijke discussie: sinds enkele jaren plaatst een groep veelal jonge schrijvers en activisten met een niet-westerse achtergrond, zoals Anousha Nzume en Quinsy Gario, kanttekeningen bij het idee van Nederland als progressieve, kleurenblinde samenleving.

Voor de vertaling en bewerking werd de jonge Surinaams-Nederlandse toneelschrijfster Esther Duysker gevraagd. In haar bewerking legde zij het accent op het latente racisme in Shakespeare tekst. Tevens gaf zij de twee vrouwen een steviger stem. Haar Desdemona wordt ook niet vermoord door Othello: het is de witte Umwelt niet gelukt zich helemaal meester te maken van Othello's gedachten. Dat komt hem duur te staan. Hij moet dit met zijn leven bekopen. En zo strekte het onderzoek van Bukvic zich ook uit naar Shakespeares eigen perspectief. Is de beestachtige moord op Desdemona, die hij voorschreef, nu echt de enige enige uitweg? Het vijfde bedrijf werd ingrijpend omgeschreven. Dat was controversieel en viel niet overal in goede aarde. Maar het was wel de spannende, uiterste consequentie van het radicale omdenken dat Bukvic had beoogd op het vlak van de verhoudingen tussen man-vrouw en zwart-wit in de tekst.

Cinema

Première: 13 oktober 2018

Coproductie Toneelgroep Oostpool / Het Nationale Theater

Jeroen De Man volgt een tweejarig traject voor regietalent bij Het Nationale Theater en Toneelgroep Oostpool, waarbij hij om en om een productie maakt in Den Haag en in Arnhem. *Cinema* werd 'getrokken' door Toneelgroep Oostpool en ging in première in Huis Oostpool. Na projecten met veel acteurs (*Kinderen van Judas* en vooral *Ondine*) verlangde Jeroen De Man naar een intiem project met drie acteurs, onder wie ensemble-acteur Emmanuel Ohene Boafo, waarbij de focus lag op precies spel. De voorstelling werd daarmee niet alleen een ode aan de cinema, maar ook aan het samenspel van drie acteurs op de toppen van hun kunnen.

Metropolis 1: Onderwijs

Première: 9 maart 2018

Coproductie Troubleman / Het Nationale Theater

Met de Stichting Troubleman van Sadettin Kirmiziyüz is afgesproken dat we gedurende de Kunstenplanperiode 2017-2020 jaarlijks één voorstelling in de vlakke vloer coproduceren. In deze producties wilde Kirmiziyüz het werken binnen een grotere structuur en met grotere groepen acteurs onderzoeken. Voor deze samenwerking werd de vierdelige reeks *Metropolis* bedacht, over actuele onderwerpen in de hedendaagse samenleving. Het eerste deel ging over het onderwijs. Kirmiziyüz deed research in Den Haag, geholpen door het netwerk van Het Nationale Theater. Het maakproces van de voorstelling viel tegen, waardoor de première een week werd uitgesteld. De ontvangst was zeer wisselend, maar vooral vanuit het onderwijsveld werd de voorstelling zeer gewaardeerd. Na uitgebreide evaluatie met alle betrokkenen is besloten de samenwerking met Troubleman in stand te houden, maar de reeks *Metropolis* niet verder te voltooien.

Producties NTjong

Binnen Het Nationale Theater maakt NTjong producties voor kinderen en jongeren, variërend van familievoorstellingen voor de grote zaal tot klassenprojecten die spelen op scholen. NTjong neemt een unieke positie in binnen het Nederlandse theaterlandschap en vierde in 2018 haar vijfjarig jubileum onder artistieke leiding van Noël Fischer.

Artistiek ligt de focus op actuele versies van grote verhalen, universele thema's en bewerkingen van toneelteksten en jeugdliteratuur. Twee grote inhoudelijke lijnen zijn bepalend: familievoorstellingen en jongerenproducties. De familievoorstelling richt zich nadrukkelijk op een gelaagd publiek van kinderen en volwassenen. Voor jongeren ontwikkelt NTjong een speciale *coming of age*-lijn die zich richt op jongvolwassenen. Het (continu) hernemen van voorstellingen is inmiddels een belangrijk onderdeel van het actieve reprisebeleid van NTjong. In 2018 werden 3 nieuwe voorstellingen gemaakt en werden 2 producties in reprise genomen. Daarnaast ging een talentontwikkelingstraject van start waarbij een serie kleine educatieve klassenvoorstellingen is ontwikkeld i.s.m. de afdeling educatie.

Label	Titel
Familievoorstelling schouwburg	De Vrekkin <i>vanaf 8 jaar</i>
Jeugdvoorstelling vlakke vloer	Robotje <i>vanaf 6 jaar</i>
Jongerenvoorstelling vlakke vloer klein/middel	Bloedlink <i>vanaf 14 jaar</i>
Serie klassenvoorstellingen	Wij zijn Nederland <i>vanaf 4 t/m 12 jaar</i>
Reprise jeugdvoorstelling vlakke vloer / klas	Klein mannetje heeft geen huis <i>vanaf 4 jaar</i>
Reprise jeugdvoorstelling vlakke vloer	Klaas <i>vanaf 5 jaar</i>

Prijzen & nominaties

Bloedlink ontving de Zilveren Krekel in de categorie beste jongerenproductie namens de VSCD. Tijdens het Theaterfestival heeft Bloedlink twee weken als succesreprise gespeeld in Amsterdam en Den Haag.

Bloedlink

Première: 24 februari 2018

Coproductie: DOX Utrecht

Gesitueerd in een probleemklas waar een lerares haar leerlingen niet in de hand heeft, is *Bloedlink* een voorstelling waarin heftige discussies worden gevoerd over afkomst en gedrag, over afwijzing en erkenning, over wat er nou eigenlijk belangrijk is in je leven. Dit alles onder druk van een pistool dat de lerares op haar leerlingen richt op zoek naar antwoorden.

Regisseur Casper Vandeputte koos ervoor om samen met de jonge urban spelers van Theatergroep DOX *Bloedlink* te maken en met een ervaren actrice; Samora Bergtop. Hij ontwikkelde samen met deze spelers een voorstelling, op basis van research en eigen ervaringen van de cast, mede geïnspireerd op de Duitse theateervoorstelling *Verrücktes Blut* en de Franse film *Entre les Murs*. Gezamenlijk onderzochten ze de dagelijkse problematiek (de klas fungeerde als weerspiegeling van verschillende culturen en visies) van de multiculturele samenleving.

Tijdens de repetities kwamen de thema's uit de voorstelling ook in het groepsproces voorbij. Dit leverde een bijzondere actuele voorstelling op die sterk resoneerde bij het jongerenpubliek. Zeker waar het ging om hoe krijg en behoud je een plek in een groep met botsende culturen en waarheden. De voorstelling is goed ontvangen met een hoge waardering door publiek, scholen en pers. Scholen maakten intensief gebruik gemaakt van het uitgebreide educatieve programma dat aan deze voorstelling gekoppeld werd.

Robotje

Première: 29 september 2018

Een humanoïde robot en een verdwaalde astronaut hebben een eerste ontmoeting, first contact, in outer space. Het interpreteren en imiteren van menselijk gedrag blijkt niet simpel. Na een serie misverstanden ontstaat er een vriendschapsrelatie.

In een wereld waarin steeds meer robots verschijnen, van een robohond tot een robot juf, is het maar een kleine stap naar vriendschap met een robot. In Robotje onderzoekt regisseur Noël Fischer haar fascinatie voor A.I. Samen met mime speler Willemijn Zevenhuijzen ontwikkelde zij voor jonge kinderen het concept over een robot die onderzoekt wat het betekent mens te zijn.

Er ontstond een woordloze, puur fysieke voorstelling die in elkaar zit als een serie kleine poëtische acts, over het overwinnen van de angst voor het onbekende en de kracht van vriendschap. De voorstelling is heel enthousiast ontvangen door pers en publiek en speelde een uitgebreide tournee door Nederland en België. Internationaal is er veel belangstelling voor deze productie.

De Vrekkin

Première 21 oktober 2018

Theaterauteur Jibbe Willems herschreef de klassieker *De Vrek* van Molière tot een familievoorstelling voor iedereen van acht jaar en ouder. Een hilarische komedie over een modern family geregeerd door een moeder die geld boven alles stelt, met verwende kinderen, een life coach, een personal assistent en een transgender vader.

Als groot Molière fan wilde Noël Fischer al langer een familiekomedie regisseren. In de thematiek van *De Vrek* vond ze aansluiting bij een actueel thema. In een super materiële wereld waarin kinderen bijna vanzelfsprekend opgroeien met de nieuwste gadgets en dure merkkleding is het voor ouders lastig grenzen te stellen. Families als de Trumps en Kardashians geven het idee dat rijkdom onuitputtelijk is. Als liefde wordt uitgedrukt in geld, dan wil je er toch zoveel mogelijk van hebben?

De Vrekkin werd erg goed ontvangen door het publiek en kreeg schitterende recensies. Het hoofdthema dat je je gezin niet kunt runnen als een bedrijf en dat geld niet hetzelfde is als oprechte aandacht kwam helder over. Het super glimmende uitklapdecor met vele gimmicks was een hit. Er volgde een succesvolle tournee langs Nederlandse schouwburgen met een hoge waardering van programmeurs.

Wij zijn Nederland

#wijzijnNederland is een innovatief talentontwikkelingstraject waarbij NTjong vier jonge schrijvers en een jonge ontwerpster begeleiden in het maken van dit project voor kinderen in alle leeftijdsgroepen van de basisschool en dat daarmee heel de school bestrijkt. NTjong wordt hierin ondersteund door Stichting Haagvalken en Stichting De Versterking.

Het project bestaande uit vier verschillende klassenvoorstellingen. In iedere voorstelling, afgestemd op de leeftijdsgroep, krijgen leerlingen ruimte te participeren. Leerlingen filosoferen, maken en bouwen mee aan de voorstellingen in hun eigen klas. In *Monster*, voor groep 3/4, wordt bijvoorbeeld gefilosofeerd over de aard van het monster 'kan iets dat je niet kent ook lief zijn?' en bij *Grensrechtters*, voor groep 5/6, bespreken leerlingen samen hoe zij om moeten gaan met de plots getrokken grens in hun klas. In iedere voorstellingen onderzoeken leerlingen zo op geheel eigenwijze, door middel van spel- en maakopdrachten wie je bent en wat het betekent om onderdeel te zijn van een grotere wij. Wij zijn de klas, maar ook #wijzijnNederland.

In 2018 werden de teksten geschreven en vonden de repetities plaats en werd proef gedraaid op een tweetal Haagse scholen. Zo werd het format door spel en interactie verder ontwikkeld. Na de pilot in Den Haag wordt de mogelijkheid onderzocht dit project ook landelijk in te zetten.

Klein mannetje heeft geen huis (reprise)

Noël Fischer heeft deze vertelvoorstelling gemaakt voor kinderen vanaf vier jaar, specifiek voor in het klaslokaal, maar hij komt ook in de theaters goed tot zijn recht. Daarvoor zijn een aantal van de mooiste verhalen en gedichten van Nederlands schrijvers geselecteerd rond thema's als geborgenheid, het begrip 'thuis' en eenzaamheid. NTjong wil zo de taalgevoeligheid, de fantasie en het associatievermogen van kleine kinderen prikkelen en voeden.

Klaas (reprise)

Natuurlijk speelde dit jaar opnieuw *Klaas*, de miniatuurvertelvoorstelling speciaal in de Sinterklaasperiode. Inmiddels al een traditie voor de allerjongste kinderen. Noël Fischer heeft al in 2015 het Oudhollandse sinterklaasverhaal *Klaas* van de jeugdauteur W.G. van de Hulst vertaald naar het theater. *Klaas* is een aansprekend verhaal over de intense periode van verwachting die kinderen beleven vlak voor Sinterklaas. Er blijkt nog steeds veel behoefte te zijn aan een alternatief Sinterklaasverhaal in de theaters.

Programmering

Het Nationale Theater programmeert voor de diverse stad die Den Haag is. Als een van de weinige toneelvoorzieningen in het land, bestaat het grootste deel van ons aanbod uit toneel. Wij tonen het beste toneelaanbod, waaronder nagenoeg het gehele gesubsidieerde toneelaanbod. Er is een heldere lijn voor de stad en voor het land. In Den Haag doen wij dat op onze verschillende podia: in onze vlakke vloer-zalen 1 en 2 in Theater aan het Spui, in Zaal 3 op het De Constant de Rebecqueplein, het vestzakzaaltje Het Paradijs in de Koninklijke Schouwburg en in de lijst van de grote zaal in de Koninklijke Schouwburg. Wij laten geen ruimte onbenut; op incidentele basis en waar de vraag groot genoeg is, of artistieke redenen hiertoe nopen, tonen wij ook aanbod in een van onze (repetitie-)zalen in de Studio's in de Schouwburgstraat, of in ons repetitiezaaltje in de Kerkstraat. Alhoewel wij onze zalen nadrukkelijk als geheel bezien en dus vanuit een integrale visie programmeren, zijn er daarbij per locatie accentverschillen, die logischerwijs voortkomen uit het karakter en de positionering van de gebouwen, het formaat van de podia en het aantal beschikbare stoelen. Met onze verschillende podia zijn wij in staat de hele theaterketen te tonen: van jong, aanstormend en experimenteel, tot de grote, gerenommeerde gezelschappen. Altijd is artistieke kwaliteit de basis, en het bereiken van een zo groot mogelijk publiek de doelstelling.

Naast onze eigen toneelproducties presenteren wij de beste toneelgezelschappen van Nederland, van Internationaal Theater Amsterdam (voorheen: Toneelgroep Amsterdam) tot Oostpool, en van Toneelgroep Maastricht tot het Noord Nederlands Toneel. Wij geven ruim baan aan unieke, eigenzinnige bespelers als Wunderbaum, De Warme Winkel en Zina. Ook tonen we het kwaliteitstoneelaanbod van vrije producenten. Binnen dit scala tonen wij ook op jeugdtheatergebied het beste dat Nederland te bieden heeft: van het eigen gezelschap NTjong, tot Maas Theater/Dans, Het Houten Huis en Artemis.

Voor dit gevarieerde en rijke toneelaanbod creëren we een sterke omgeving door de programmering van en crossovers met andere genres. Kwalitatief hoogstaand muziektheater, cabaret, theatercolleges en dans zijn hierin onmisbaar. Cabaret is de podiumkunst van het woord bij uitstek en mag in de politieke hoofdstad niet ontbreken. Daarom is in de Koninklijke Schouwburg de top van het Nederlands cabaret te zien, van Diederik van Vleuten tot Wim Helsen, van Tim Franssen tot Claudia de Breij. Op het vlak van muziektheater presenteren we een select aanbod: ons Haags huisgezelschap OPERA2DAY, Orkater, Veenfabriek, kleine kwaliteitsmusicals en theaterconcerten van onder andere Blaudzun, Spinvis en Di-Rect. Op het gebied van theatercolleges presenteren wij regelmatig exclusieve avonden over onderwerpen die te maken hebben met wetenschap, kunst, maatschappij en media, zoals onder anderen met Geert Mak en Nobelprijswinnaar Ben Feringa. In Theater aan het Spui zijn ook de middelgrote producties te zien binnen de top van de Nederlandse dans, van LeineRoebana tot Club Guy&Roni.

Toneel: gesubsidieerde gezelschappen

Wij bieden ruim baan aan het aanbod uit de Basis Infrastructuur (BIS) en tonen nagenoeg alle beschikbare voorstellingen van Internationaal Theater Amsterdam, Toneelgroep Oostpool, Theater Rotterdam, Theater Utrecht, het Noord Nederlands Toneel, Toneelgroep Maastricht en het Zuidelijk Toneel op onze podia. Een aanzienlijk deel van het door het Fonds Podiumkunsten gesubsidieerd aanbod was ook in onze zalen te zien, zowel van gekende makers zoals Wunderbaum, Toneelschuur Producties, George & Eran en De Warme Winkel, als aanstormend talent zoals ROSE Stories, Frascati Producties en een uniek gezelschap als BOG.

Doordat Het Nationale Theater beschikt over de gehele keten aan zalen, konden wij in overleg met aanbieders de voorstellingen daar tonen waar zij het beste tot zijn recht komen en daar waar wenselijk zorgen voor doorstroming. We programmeerden de internationale succesvoorstelling *GIF* van NTGent twee keer in de Koninklijke Schouwburg waar de voorstelling eerder in Theater aan het Spui speelde. We programmeerden de voorstelling *De Andere Stem* van Internationaal Theater Amsterdam twee keer in de grote vlakke vloerzaal van Theater aan het Spui. Gekende makers en gezelschappen uit het vlakke vloercircuit, zoals De Veenfabriek, Daria Bukvic, Boukje Schweigmann en HetPaleis maakten in 2018 de overstek naar de schouwburg, om zich daar aan een breder publiek te kunnen tonen. De Theatertroep, een gezelschap van jonge theatermakers die al een tijd furore maakten in Zaal 3 zijn in 2018 doorgesloopt naar Zaal 2 van Theater aan het Spui. Laura van Dolron speelde voor de tweede keer, nu met de voorstelling *WII*, voor een volle grote zaal in de schouwburg, waar zij elders in het land meestal in de (kleinere) vlakke vloer staat. Jakob Ahlbom werd in de Koninklijke Schouwburg twee avonden achter elkaar getoond met *Innenschau*, zijn *Horror* stond twee avonden in de grote vlakke vloer zaal van Theater aan het Spui, met als achterliggende gedachte: volume in bespeling en speelbeurten creëert volume in publiek! Een principe dat zijn vruchten blijkt af te werpen.

In de programmering maken wij nadrukkelijk ruimte vrij voor verhalen van nieuwe Nederlanders. Met een verscheidenheid aan programma's (zie 'programma's') bereikten wij nieuwe, pluriforme doelgroepen. Wij zijn één van de initiators van het landelijke programma *Theater Inclusief*, waarbij diversiteit in alle geledingen van het theater het primaire doel is. Het programma *Moksi Patu*, waarbij een cultureel divers publiek een serie voorstellingen bezoekt, compleet met inleiding en gezamenlijk eten vooraf, werd vanwege het succes uitgebreid, en een nieuw programma getiteld *Salaam* werd toegevoegd. Het programma *De Wijkjury*, geïnitieerd door Adelheid Roosen, waarbij een cultureel diverse groep van vrouwen uit Den Haag voorstellingen bezoekt en bespreekt, werd met succes voortgezet.

Het gezelschap van Abdelkarim El Fassi speelde voor een uitverkochte schouwburg de voorstelling *Toen ma naar Mars* vertrok. Wij programmeerden laagdrempelig aanbod als de voorstelling van Jandino Asporaat, en *Buitenman/Buitenvrouw* met onder anderen Clifton Braam. De première van *De Indiëmonologen* vond in de Koninklijke Schouwburg plaats. Ook programmeerden we *Kawina in Concert*, een theaterconcert met deze typisch Surinaamse volksmuziek. Bijzonder trots waren we op de voorstellingenreeks van *Melk & Dadels*, waarmee we met een prachtige voorstelling een divers grootstedelijk publiek bereikten. We konden op veel publiek rekenen in Theater aan het Spui bij

de voorstellingen *Het Verbrande Huis* van Bodil de la Parra en bij de uitverkochte voorstellingen van *Martin Luther King* door Urban Myth, de succesvoorstelling *Woiski vs Woiski* van Orkater en Bijlmarparktheater en *The Mountaintop* van Meervaart Producties. In 2018 namen we alweer voor de vierde keer deel aan het festival Afrovibes. Het multidisciplinaire kunstenfestival voor hedendaagse makers uit Afrika is een vaste waarde geworden in de *Black Achievement Month*-programmering en legt steeds beter de koppeling met Haagse partijen en initiatieven.

Toneel: Internationale programmering

Het Nationale Theater richt zich nadrukkelijk op Den Haag en het land, maar houdt de luiken op de wereld open. Het grootste aandeel van het internationale aanbod binnen onze programmering is Vlaams. Van jonge makers, gelieerd aan Zuidpool of Monty in Zaal 3, naar gerenommeerde bespelers van de vlakke vloer als TG Stan en HetPaleis in Theater aan het Spui, tot NTGent, de Koninklijke Vlaamse Schouwburg en Toneelhuis in de Koninklijke Schouwburg. Met HetPaleis werkten wij dit jaar samen als coproducent voor de jongerenvoorstelling *Truth or dare, Britney or Goofy, Nacht und Nebel, Jesus Christ or Superstar* van Lies Pauwels. Daarnaast presenteren wij in onze kleine zalen het Engelstalige en internationale aanbod van STET The English Theatre.

Voor expats voorzagen wij met regelmaat voorstellingen van boventiteling, en gaven we voorstellingen met het label 'language no problem' een plek in ons programma. De internationale ambitie die werd geformuleerd in onze aanvraag ten behoeve van het meerjaren Kunstenplan 2017-2020, voor uitbreiding van onze internationale programmering tot een nog substantiëler onderdeel van ons aanbod, hebben wij door het ontbreken van middelen (geen toekenning voor deze extra middelen) niet kunnen ontwikkelen.

Toneel: vrije producties

Naast het gesubsidieerde aanbod toonden wij ook de betere vrije toneelproducties, die zonder structurele subsidie tot stand komen. Wij ontvingen succesvolle producties als *De Vader, Aquarium, Vastgoed BV* en *Een man een man*, die stuk voor stuk op veel publiek konden rekenen. *Van de koele meren des doods*, onder regie van Ger Thijs, ging in een uitverkochte Koninklijke Schouwburg in première.

Haagse samenwerking

Extra aandacht hadden wij voor Haagse makers en andere Haagse partijen. Huisgezelschap van Theater aan het Spui, Firma MES, kende een bijzonder productief jaar waarin het twee locatievoorstellingen maakte en een eenmalige special voor Theater na de Dam. *Een Avondje Armoede* in de Lourdeskerk was een uitbundige theatercollage over armoede in Nederland anno 2018 en *De Affaire* was een theatrale audiotour door het centrum van Den Haag over het verlangen te verdwijnen. *Maak je over mij geen zorgen* was een productie die Het Nationale Theater faciliteerde en werd geproduceerd door Theater na de Dam. De voorstelling was een bijzondere reconstructie van het leven in tijden van oorlog van de Joodse Israel Bachrach, die in 1942 vanuit Den Haag naar Zwitserland vluchtte. De brieven en foto's die hij stuurde naar zijn geliefde, werden decennia later teruggevonden tijdens de verbouwing van het Haagse restaurant Walter Benedict. Firma MES kreeg deze in handen en maakte er een voorstelling van.

In 2018 was er bij Het Nationale Theater wederom veel ruimte voor Haagse makers en talent om hun werk te tonen. We ontvingen in Theater aan het Spui heel veel ouders en kinderen bij de kerstproductie van Rabarber, gaven Lonneke van Leth de ruimte om haar (met name) jonge publiek een mooie plek in de programmering en werkten intensief samen met de Haagse festivals als Winternachten, Holland Dance Festival, Movies That Matter en Today'sArt. Crossing Border keerde terug naar Theater aan het Spui en ook zusjes Border Sessions en BorderKitchen hadden een prominente plek in het programma.

Theater De Nieuwe Regentes maakt ieder jaar met bewoners uit de wijk Regentessekwartier de voorstelling *Zand & Veen*. Na een aantal speelbeurten in het wijktheater speelde de voorstelling ook in Theater aan het Spui.

Op onze eigen festivals programmeerden we Haagse bands, dj's en andere creatievelingen. Ook nodigden we studenten en alumni van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten uit om hun werk te presenteren. Met STET werkten wij samen om het Haagse expat-publiek te voorzien van hoogwaardig Engelstalig toneelaanbod. Met Haagsch College werkten wij samen met theatercolleges en een eindejaarsshow. Het Haagse Matrozenkoor speelde zijn jubileumvoorstelling in de schouwburg. Met Diligentia presenteerden wij *FUDGE XL*, waarbij nieuw cabarettalent in één avond getoond wordt in zowel Diligentia als de Koninklijke Schouwburg, met een theatrale oversteek over het lange Voorhout. Haagse iconen Paul van Vliet en Harrie Jekkers bespeelden exclusief voor Den Haag de zondagen, en cabaretier Peter Heerschop trapte af met de eerste editie van een nieuwe zondagmiddagshow waarin Den Haag de hoofdrol speelt. Met de Haagse Cultuurankers presenteerden wij de bijzondere voorstelling *Stranden*. Het Haagse operagezelschap OPERA2DAY speelde wederom in seriebespeeling in de Koninklijke Schouwburg, inclusief feestelijke première. Daarnaast kreeg een bont pluimage aan Haagse creatievelingen een podium tijdens *Verhoeven Doet Buurtonderzoek*, een avond voor lokale talenten in Zaal 3.

Jeugdtheater

Het produceren en programmeren van jeugd- en jongerentheater vormt een belangrijk onderdeel van de artistieke missie van Het Nationale Theater. Voor de allerjongste bezoekers was er de zondagse peuterprogrammering in Het Paradijs. Basisscholieren konden terecht bij onze

programming in Theater aan het Spui en de Koninklijke Schouwburg, waar naast NTjong ook Artemis, Maas, de Bonte Hond, De Toneelmakerij en vele anderen vaste leveranciers zijn van uitdagend jeugdtheateraanbod. Tijdens de herfstvakantie werden de Koninklijke Schouwburg en Theater aan het Spui ingezet voor *De Betovering*, het grootste kinderkunsthifestival van Nederland. In de voorjaarsvakantie organiseerden wij het eigen kindertheaterfestival *Lentekriebels*. Voor middelbare scholieren werkten wij met ISH, Dox en andere aanbieders van 'streetwise' theater en laten we jongeren kennis maken met klassieke verhalen in de *Classic Tour*, *Het Rad van Aluin* en de jongerenvoorstellingen van ZEP.

Muziek en Muziektheater

Uiteraard ruimen wij plek in voor muziektheater. Het eerdergenoemde gezelschap OPERA2DAY is een vaste waarde in onze programmering, en speelde de opera *Hamlet*, die niet zeer goed bezocht werd, maar positieve recensies ontving en genomineerd werd voor *Opera van het Jaar*. In Theater aan het Spui presenteerden we onder andere muziektheater van LOD & Theaterproductiehuis Zeelandia met de voorstelling *Uit de tijd Vallen* en programmeerden we al het werk van gekende muziektheatergezelschappen De Veenfabriek en Orkater. De Haagse concertreeks voor nieuwe muziek *Dag In De Branding* is een vaste waarde in Theater aan het Spui. In 2018 presenteerden we twee concerten en was er een panelgesprek over de stand van zaken in de nieuwe muziek. In de Koninklijke Schouwburg werden onder de noemer *Royal Club* theaterconcerten geprogrammeerd, van onder anderen Paul de Munnik en Spinvis. Alhoewel het programmeren van popmuziek niet tot de kern van onze artistieke missie behoort, vinden wij het belangrijk om met een kwalitatief hoogstaand muziekprogramma bezoekers te verleiden tot een bezoek aan een van onze zalen.

Theatercolleges

Theatercolleges vormen een relatief klein aandeel binnen het aanbod, maar zien wij als verrijking op het geheel van onze programmering. Vanuit de principes van een leven lang leren, het theater als plek waar je geïnspireerd wordt, nadenkt en met elkaar het gesprek aangaat, en als aanvulling op de thema's die aan bod komen binnen ons theateraanbod. Mede daarom zijn er door het seizoen heen theatercolleges geprogrammeerd: deze relatief nieuwe vorm kan op veel publieke belangstelling rekenen. Dit jaar ontvingen wij onder anderen sprekers Geert Mak, Nobelprijswinnaar Ben Feringa en Hans Aarsman. Bij onze theatercollecties is een interactief deel waarin het publiek vragen kan stellen, een vast en door het publiek zeer gewaardeerd onderdeel.

Cabaret

De Koninklijke Schouwburg is een belangrijk podium in de Haagse cabaretketen, die loopt via Pepijn en Diligentia naar de Koninklijke Schouwburg. Het Haagse publiek bezocht massaal onze voorstellingen van cabaretgrootheden zoals Paulien Cornelissen, Claudia de Breij en Diederik van Vleuten. Na vijf seizoenen met ongekend succes de zondagmiddag te hebben bespeeld in de Koninklijke Schouwburg, besloot Paul van Vliet dat het tijd was voor zijn laatste voorstelling in de grote zaal. Het stokje van de zondagmiddag werd overgenomen door een andere Haagse icoon, Harrie Jekkers, die net als Van Vliet een exclusief programma voor Het Nationale Theater schreef. De voorstelling van Jekkers, getiteld *Achter de duinen*, is een voorstelling over Den Haag en Jekkers' Haagse ouders, of beter gezegd: zijn moeder die Hagenaar was, en zijn vader die Hagenees was. Met deze voorstelling kwam Jekkers voor het eerst na 23 jaar terug in het theater met een solovoortelling. De bespeeling kon op een enorme publieke belangstelling rekenen. De speelreeks van een heel theaterseizoen van zondagen was binnen enkele uren geheel uitverkocht.

Dans

Dansstad Den Haag staat bekend om een danssector die meespeelt op wereldwijd topniveau. De Haagse danssector vormt een complete infrastructuur die weliswaar bescheiden is van omvang maar waarin alle schakels van de dansketen vertegenwoordigd zijn. Theater aan het Spui bekleedt in deze keten met de dansprogrammering in Zaal 1 een bescheiden middenpositie, tussen Korzo en het Zuiderstrandtheater. Het Nationale Theater is aangesloten bij het Haagse dansoverleg en programmeert een reeks dansvoorstellingen voor de zgn. *Danskijkers*. Dit zijn voorstellingen in het kader van een festival als Afrovibes maar ook van gerenommeerde dansmakers als Leine Roebana en Nicole Beutler.

Festivals

Het Nationale Theater neemt een centrale plaats in binnen de Haagse culturele infrastructuur, door onderdak te bieden aan gerenommeerde festivals met landelijke uitstraling. Movies That Matter, WritersUnlimited, BorderSessions, Holland Dance festival en De Betovering waren dat al, maar afgelopen jaar keerde ook het gerenommeerde Crossing Border terug naar Theater aan het Spui. In 2018 vervolgden we onze meerjarige samenwerking met TodaysArt en toonden we een divers podiumkunstprogramma in Theater aan het Spui en op het Spuiplein. Het festival sloot af met twee slotconcerten in de Koninklijke Schouwburg. Ook in de lokaal georiënteerde festivals zoals het Haags Uitefestival, de Uitmacht en Museumnacht ontvingen wij veel enthousiast publiek in onze zalen.

Podiumkunstfestivals die we zelf produceren, zoals *Nee, Jij Hebt Talent*, *Je Bent Zelf Een Festival* en *Lentekriebels*, zijn een vaste waarde geworden in de programmering van Het Nationale Theater, en worden omarmd door het zogenaamde early-adopters-publiek. Zo programmeerden we afgelopen jaar op *Je Bent Zelf Een Festival* zangeres MEROL die op ons festival voor het eerst haar culthit *Lekker met de meiden* speelde en in het najaar van 2018 haar grote doorbraak beleefde door in één week drie keer Paradiso uit te verkopen. *Je Bent Zelf Een*

Festival is gestart als try-out festival voor Parade-voorstellingen, om vliegreuen te maken. We zien dat zowel musici als theatermakers kort of iets langer daarna grote sprongen maken in hun ontwikkeling. Vaste ambitie is om voor deze innovatieve festivals actief te blijven zoeken naar pril podiumkunstsalent, om bij te dragen in hun ontwikkeling, en het publiek al in de kraamkamer van het theater mee te laten kijken.

Programma's

Het Nationale Theater ontwikkelt en presenteert een keur aan programma's die het begrip theater drastisch oprekken. Enerzijds autonome programma's met een theatrale invalshoek, die op zichzelf een volwaardige belevenis zijn. Wat ooit randprogrammering werd genoemd, ontwikkelt zich tot op zichzelf staande programma's, zoals theatercolleges, festivals, theatrale, multidisciplinaire avonden en talkshows. Zelf of extern geproduceerd, de ene keer journalistiek, de andere keer feestelijk of theatraal van aard, maar altijd verrassend, inspirerend en innovatief. Anderzijds zijn er de programma's die juist in relatie staan tot een voorstelling of festival (theatrale interventies, nagesprekken, inleidingen, feestelijkheden, lezingen, mini-colleges). De theateravond begint anno nu niet meer op het moment dat het publiek in de zaal zit en het doek open gaat. Wij zorgen, daar waar mogelijk, voor een theatrale totaalavond voor de bezoeker, die past bij deze tijd en voorafgaand aan de voorstelling begint en ver na het einde van diezelfde voorstelling eindigt. De programma's dragen bij aan een nieuwe belevenis van wat theater kan zijn.

Autonome programma's

Uitgangspunten bij de autonome programma's zijn:

- We vertellen de nieuwe verhalen van een stedelijke gemeenschap-in-transitie. We leggen verbinding met de stad.
- We vieren de stedelijke rituelen en geven opnieuw vorm aan haar collectieve momenten.
- We spelen een rol in het maatschappelijke debat.
- We zoeken de verdieping achter de actualiteit, en de verhalen die ons nu bezighouden.
- We spelen waar mogelijk in op themalijnen.

Een greep uit het rijke aanbod van autonome programma's die we in 2018 presenteerden en (co-)produceerden, zijn: de terugkerende HOTA-avonden, die op een theatrale, kunstzinnige én inhoudelijke manier verschillende actuele thema's belichten uit het maatschappelijke debat, met onder andere de edities *Marokkanen zijn Hot* en *Geld is Hot*.

In samenwerking met Humanity House presenteerden wij in 2018 een vijfdelige programmareeks, *De Alternatieve Veiligheidsraad*, in het jaar waarin Nederland een jaar lang een zetel in de VN-Veiligheidsraad bekleedt en op het allerhoogste niveau meepraat over vrede en conflict in de wereld.

Samen met het Haagsch College werd een nieuwe Haagse traditie leven ingeblazen: een politieke eindejaarshow in de Koninklijke Schouwburg, van het zogenaamde Vlogtrio (journalisten Joost Vullings, Xander van der Wulp en Vincent Rietbergen) die het politieke jaar eind december op theatrale wijze de revue laten passeren, compleet met een 'roast'; niet *van* maar *door* een politicus. Het succesvolle concept krijgt een vervolg in 2019.

In het kader de verbinding met de stad, maar evenzo goed vanuit het oogpunt van de actualiteit en het debat, gingen wij in 2018 een nieuwe samenwerking aan met het toonaangevend journalistiek platform De Correspondent. De live podcasts dragen bij aan de ontwikkeling van innovatief en actueel aanbod in het theater, ze passen bovendien naadloos bij de thema's en onderwerpen die wij in onze voorstellingen aansnijden.

Ook ontwikkelden wij in samenwerking met Peter Heerschop *De Alles Komt Goed Zondagmiddagshow*, een exclusief programma voor Den Haag, met een Haagse variant op de landelijk bekende *Lieve Marianne* column, Haagse en landelijke bekende en onbekende gasten, actualiteiten uit de stad en het land, muziek en theater.

In 2018 was ook de aftrap van ons bijzondere programma *HNT Onbeperkt*, waarmee we theateraanbod toegankelijk maken voor mensen met een beperking. Zo werd onder andere de voorstelling *King Lear* toegankelijk voor doven en blinden door middel van tolken, een 'meet & feel' vooraf met de acteurs en het decor en audiodescriptie tijdens, voor en na de voorstelling. Een ervaring die ook als verrijkende voorstellingsbeleving werd ervaren door publiek dat niet met deze beperking te maken heeft. Na dit succes zal *HNT Onbeperkt* het komende jaar verder uitgebouwd en ontwikkeld worden.

Net als andere jaren was er ook in 2018 een belangrijke plek voor het woord en literatuur in onze programmering weggelegd. Samen met Joris Luyendijk produceerden en presenteerden we een literair interviewprogramma, getiteld *Eerlijk Gezegd*. In Zaal 3 vond het tweemaandelijks succesprogramma *Over Boeken* plaats, waarin niet de schrijver, maar het boek centraal staat. *De Poeziebar* van Poezieboys Jos Nargy en Joep Hendriks bleek met zijn 'rock & roll poëzieformule' een ware culthit. Afsluitend zijn Winternachten Festival: Writers Unlimited, Border Kitchen en Crossing Border Festival vaste literaire waarden in ons aanbod.

Hierboven werd al genoemd dat wij invulling geven aan de stedelijke rituelen en aan collectieve momenten. In 2018 hebben wij samen met de stad uiting gegeven aan deze momenten door volop samen te feesten en te herdenken. Zoals ieder jaar geven wij in al onze huizen plaats aan een groots opgezet herdenkingsprogramma op 4 mei: *Theater na de Dam*. Wij boden een podium aan de viering en herdenking van 145 jaar Hindoestaanse migratie, organiseerden een uitgebreid programma in het kader van *Keti Koti* en herdachten tijdens *De Dag van de Marrons* het Vredesverdrag tussen de Marrons van Suriname en de Nederlandse overheid. In december en januari programmeerden wij de langlopende Kerstproductie door Rabarber. De stedelijke Kerstreceptie vond plaats in de Koninklijke Schouwburg, we vierden het Sinterklaasfeest met Dieuwertje Blok in Theater aan het Spui en vierden het Diwali Feest: het Hindoestaanse feest van de 1.000 lichtjes.

Wij produceerden en presenteerden ook verscheidene Talentontwikkelingsprogramma's: de werkweken met verschillende toneelopleidingen

in Zaal 3 zijn een vaste waarde binnen ons aanbod. Meewerkende opleidingen zijn o.a. Artez Arnhem, de Amsterdamse Toneelschool en Kleinkunstacademie, CODARTS Rotterdam en de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten. Daarnaast was er wederom het programma *Halfweg*, eveneens in samenwerking met de Toneelacademies, waarbij studenten halverwege hun opleiding een dag meedraaien bij Het Nationale Theater en 's avonds hun werk tonen aan het Haagse publiek en in gesprek gaan met de toeschouwers.

Vreemde maar misschien wel een van de leukste eenden in de bijt, Studio Paradijs, heeft in 2018 furore gemaakt en definitief de harten van het publiek gewonnen. Studio Paradijs is een initiatief van het ensemble van Het Nationale Theater en niet eenduidig samen te vatten. Op de eerste maandag van de maand, als de sirene als geheugensteuntje loeit, komen de acteurs van Het Nationale Theater samen in het kleinste zaaltje van Het Nationale Theater om hyperpersoonlijke, rare, belangrijke, experimentele en zelfs compleet idiote avonden met het publiek te delen. Eveneens is het een avond waarbij acteurs nieuwe dingen kunnen uitproberen en het publiek fungeert als proefkonijn. Een ontmoeting waarbij het publiek ook vragen kan stellen en we het gesprek met elkaar aangaan.

Programma's in relatie tot ander aanbod

Naast de autonome programma's zijn er de programma's die in relatie staan tot ander aanbod. Bij deze programma's benadrukken we de inhoudelijke verbinding tussen voorstellingen, door een structurele invulling van contextprogramma's die het hele jaar terugkwamen, op verschillende niveaus, met verschillende doelgroepen. Wij organiseerden de *Toneel- en Danskijkersseries*, waarbij bezoekers samen een divers samengestelde reeks voorstellingen bezoekt, bespreekt en beoordeelt, onder begeleiding van één van onze medewerkers. Wij ontwikkelden theatrale inleidingen en andere randprogrammering, zoals minicolleges, video-essays, petje-op-petje-af-quizen, digitale inleidingen, vlogs, voorprogramma's door amateurgroepen, afterparties, tot *straight forward* inleidingen met een dramaturg.

Wij breidden de serie *Moksi Patu* uit en de serie *Salaam* werd toegevoegd, waarin voorstellingen met een cultureel-divers karakter worden omlijst met een gezamenlijke maaltijd en bijzondere inleidingen. Met de *Wijkjury* bezoekt en bespreekt een kleine groep vrouwen gezamenlijk voorstellingen, een initiatief dat wij samen met Adelheid Roosens Zina organiseerden. In Zaal 3 ziet publiek een voorstelling van een onbekende maker, die men ontmoet tijdens een maaltijd die aan de voorstelling voorafgaat, in het succesvolle programma *Buurtgenoten*. Het Nationale Theater heeft de ambitie deze (rand-)programma's de komende jaren actief verder te innoveren en te ontwikkelen, klaar voor het publiek van de toekomst.

Zaal 3 & 4

Het gaat goed met Zaal 3. We weten structureel meer publiek te vinden voor de jonge makers die we er programmeren; ook in 2018 groeide het aantal betalende bezoekers. Het restaurant dat wij in 2017 openden is op voorstellingsavonden standaard vol gereserveerd. In de zomer van 2018 vonden wij ook dit jaar veel festivalbezoekers op Theaterfestival de Parade voor aanbod dat in het reguliere circuit kwetsbaar en moeilijk te promoten is.

Laboratorium voor marketing en innovatie

Na de fusie brak een periode van zoeken aan, waarbij we Zaal 3 voortdurend hebben beschouwd als onderdeel waarin we zelf konden experimenteren om de opgedane ervaring later ook in het groot te kunnen implementeren. Een goed voorbeeld daarvan is de marketingafdeling van Het Nationale Theater, die met de medewerkers van Zaal 3 een marketinglaboratorium heeft opgericht en in Zaal 3 experimenten doet die op de andere locaties te duur of te ingewikkeld zouden zijn. Een van de redenen daarvoor was dat Zaal 3 altijd een eigen identiteit gehouden heeft binnen de vormtaal van Het Nationale Theater. Eigen vormgeving, een eigen website, Facebook en Instagram pagina, maar ook een heel eigen kleur in programmering en de voorstellingen die er gemaakt worden. Het werken met jonge theatermakers vraagt een andere flexibiliteit, en om te voorkomen dat zij ondersneeuwen in alle grote namen die Het Nationale Theater te bieden heeft hebben we voor Zaal 3 altijd een eigen vorm behouden. Dit stelt de afdelingen Programma's & Programmering en Marketing van Het Nationale Theater in staat om binnen een afgebakende context ruim te experimenteren. Zaal 3 heeft in 2018 een nieuwe website en identiteit ontwikkeld die beter aansluit op de vormgeving van Het Nationale Theater in samenwerking met *interactive media designers* David Veneman en Tom Laan van ontwerpbureau buurmen.

Zaal 4 op de Parade

Sinds 2011 hebben wij ook een festivaltent op Theaterfestival de Parade: Zaal 4. Een klein houten huiskamertheater waar 45 bezoekers in passen. Hierin tonen we werk van jonge theatermakers dat in Zaal 3 gemaakt wordt en op de Parade gespeeld. Het bijzondere aan onze eigen tent op de Parade is dat we eigenlijk een ambassade hebben die we zelf mogen programmeren, en een die zich inmiddels de belangrijkste leverancier van jong talent op de Parade kan noemen. Ook dit wordt gezien door het publiek; Zaal 4 heeft inmiddels een goede naam opgebouwd onder de Paradebezoekers.

Sinds 2018 is onze Paradetournee uitgebreid met de stad Utrecht en bestaat daarmee uit alle Paradesteden; Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Amsterdam. Dat betekent 53 festivaldagen en meer dan 300 speelbeurten. Deze rijkdom aan speelbeurten verdelen wij jaarlijks over 4 voorstellingen in onze eigen tent 'Zaal 4' en een kindervoorstelling op de Kinderparade, die in een van de Paradetenten speelt. In 2018 maakten wij voorstellingen met: Benjamin Abel Meirhaeghe, Laurens Mariën, Jos Nargy, Joep Hendriks, Marius Gottlieb, Jasper Gottlieb, Hugo Kennis en Bas Prins.

Nieuwe Makersregeling afgerond: Karel van Laere

In 2017 startten we met de Nieuwe Makersregeling van het Fonds Podiumkunsten met Karel van Laere. Van Laere is een maker die met de grootste vanzelfsprekendheid niet aan disciplines doet. Dit maakt hem bijzonder maar ook kwetsbaar. Vanuit Zaal 3 ondersteunden wij hem in het schrijven van een aantal subsidieverzoeken, waarbij de subsidiënten er grote moeite mee hadden hem te plaatsen. Met het openen van Zaal 3 hebben wij onszelf de opdracht gesteld jonge theatermakers vlieguren op te laten doen, een publiek op te bouwen voor hun werk en dat werk in alle rust te laten ontwikkelen. Een plek waar wij werken aan de toekomstbestendigheid van de podiumkunst, door te experimenteren met nieuwe verdienmodellen en makers een podium te geven die experimenteren met nieuwe manieren van podiumkunst bedrijven. Van Laere past naadloos in dit profiel. Door zijn achtergrond als performer en videokunstenaar is hij bij uitstek een van de makers die dit profiel gestalte kan geven. Het feit dat Van Laere Haags is, is daarbij een groot pluspunt, maar met zijn internationale ambities en netwerk ontstijgt hij het lokale niveau. In de Nieuwe Makersregeling die in 2017 is gestart wordt hij begeleid door kunstenaars en ontwerpers als Hertog Nadler, Maarten Baas en Aernout Mik. Dit resulteerde in 2018 in een bijzonder project waarbij Van Laere zich op het toneel driedimensionaal liet voortbewegen door Zaal 1 van Theater aan het Spui in een choreografie van choreografe Aitana Cordero Vico. Daarnaast zijn wij een traject gestart om een kunstwerk van Van Laere te produceren in samenwerking met Spoorbouwmeester van de Nederlandse Spoorwegen op station Amsterdam Sloterdijk. Wij hebben in december 2018 de Nieuwe Makersregeling met Van Laere afgerond.

Nieuw project met Vanja Rukavina

We realiseerden naast onze Paradetournee ook een bijzondere productie met Vanja Rukavina, die bij Het Nationale Theater onder andere in *The Nation* te zien was. Vanja wilde naast zijn acteurschap ook een eigen signatuur ontwikkelen en wij gaven hem in de laatste helft van 2018 met zijn project *LANGUAGE* de kans om een soloperformance te maken die in januari 2019 is uitgekomen in Zaal 3. De mogelijkheden voor een vervolgtournee worden momenteel onderzocht, aangezien er veel vraag is vanuit het vlakkevloercircuit.

Educatie

De afdeling educatie heeft in het jaar 2018 goede resultaten geboekt. We zien een mooie stijging in het aantal leerlingen dat voorstellingen bezoekt en scholen weten ons ook goed te vinden voor workshops en theaterdagen. Daarnaast hebben we een grote slag gemaakt in het vertalen van de visie en de missie van de afdeling naar activiteiten. Het grote onderwijs-evenement *MAAK* heeft hierin een belangrijke rol gespeeld. Naast de voor ons bekende activiteiten hebben we een groot aantal nieuwe projecten gerealiseerd, zoals onder andere *Wij/Zij* speciaal voor het MBO, de internationale jongeren-voorstelling *Occident* en het eerdergenoemde onderwijs-evenement *MAAK*.

Educatie bij voorstellingen NTjong & HNT

Corebusiness van de afdeling educatie is de voorstellingseducatie die we ontwikkelen bij onze eigen producties. We doen dit bij alle producties van NTjong en bij geselecteerde producties van Het Nationale Theater. Soms bestaat educatiemateriaal uit lesbrieven en werkvormen die leerkrachten en docenten zelf uitvoeren. Soms uit workshops en nagesprekken die door onze freelance theaterdocenten worden uitgevoerd.

Bij *Bloedlink* maakten we, zoals gewoonlijk bij de coming of age-voorstellingen van NTjong, een uitgebreid educatieprogramma rondom het thema 'druk'. Er verschenen vier lesbrieven op onze site hntjongeren.nl voor de vakken maatschappijleer, drama, ckv, natuurkunde en lichamelijke opvoeding en een speciaal *Bloedlink*-kwartet dat de basis vormde van een detective-workshop. De leerlingen speelden het kwartet om informatie te verkrijgen over 'hun klasgenoot Ben en waarom hij van school werd gestuurd'. Na elke voorstelling voerden we met groepen leerlingen een uitgebreid nagesprek wat na een voorstelling als deze, zeer bijzondere en persoonlijke gesprekken opleverde.

Bij *Robotje* ontwikkelden we een kaart waarmee kinderen in de klas onderzoek deden naar het verschil tussen mensen en robots en ze hun eigen klassen-robot konden knutselen. Na de schoolvoorstellingen in Den Haag participeerden alle leerlingen in een miniworkshop waarin ze onderzochten hoe je vriendschap kunt sluiten met een robot.

Ook voor *De Vrekkin* werd een kaart ontwikkeld met een uitgebreide lesbrieven, inclusief filmmateriaal, waarin de werking van geld werd onderzocht en wat eigenlijk echt van waarde is in het leven. Daarnaast werd voor de leerlingen in Den Haag een workshop ontwikkeld die gebaseerd was op het spel 'levensweg': de leerlingen werden hierin medewerkers van het bedrijf van *De Vrekkin*. Voor het publiek in de vrije voorstellingen was er 'het kindercollege': een interactieve inleiding voor ouders en kinderen op de voorstelling over de waarde van geld. Voor de hernemingen van *Klaas* en *Klein mannetje heeft geen huis* ging ook het educatiemateriaal in de herneming. Voor beide voorstellingen een ansichtkaart met bijbehorende lesbrieven.

Voor *Othello* is een lesbrieven en een workshop ontwikkeld die beide het thema ongelijkheid en racisme behandelden. In de workshop keken leerlingen via allerlei verschillende opdrachten naar hun eigen vooroordelen en hokjes denken. Ze onderzochten of gelijkheid eigenlijk wel echt bestaat.

Voor *De Oresteia* is een lesbrieven en een workshop ontwikkeld. De lesbrieven gingen over hoe het Griekse koor overeenkomsten heeft met hedendaagse sociale media. En in de workshop speelden leerlingen een rechtbank na met onderwerpen uit het stuk en wat die vandaag de dag betekenen.

Voor *Cinema* werd een lesbrieven gemaakt naar aanleiding van het thema 'mijn groots en meeslepend leven'. Via onze site hntjongeren.nl konden leerlingen hun eigen 'scrapbook' met opdrachten uitprinten om te beginnen aan dat grootse leven.

In de tweede helft van 2018 zijn de voorbereidingen voor het educatieprogramma rondom *Revolutions* gestart. Samen met De Waag is een speciale app ontwikkeld en ook bij deze coming of age-voorstelling is een uitgebreid programma aan lesbrieven beschikbaar.

Educatie bij programmering

Net al vorig jaar organiseren we ook bij de niet-eigen voorstellingen voor kinderen en hun ouders af en toe iets extra's. Meestal in de vorm van aankleding van de foyer met opdrachten, die de thematiek van de voorstelling verdiepen, waar ouders en kinderen samen aan de slag kunnen. Ook maakte onze eigen voorjaarsvakantiefestival *Lentekriebels* een mooie inhoudelijke ontwikkeling door wat betreft aankleding en inhoudelijke activiteiten in de foyer.

Jongerenredactie

We zijn in 2018 begonnen met het opzetten van een groep jongerenambassadeurs. De kerngroep bestaat uit zo'n 15 jongeren die op regelmatige basis met elkaar vergaderen. Ze bedenken uitjes waar ze over bloggen & vloggen voor de website hntjongeren.nl en hun Instagram-account. Daarnaast realiseerden zij twee evenementen waarin jonge (semi) professionele kunstenaars en amateur beoefenaars het podium kregen, uiteraard altijd afgesloten met een feestje. In de komende tijd gaan we aan de slag de redactie meer te borgen in de hele organisatie.

Jongerentoneelkijkers

Zoals ieder jaar gingen er weer jongeren met veel plezier naar een reeks voorstellingen waarbij ze ook inleidingen en/of nagesprekken bijwoonden. Dit jaar zes groepen vanuit verschillende scholen uit Den Haag en omgeving. Ook de speciale techniek toneelkijkers is dit jaar weer opgepakt.

Theaterwerkplaatsen

De theaterwerkplaatsen vinden in vakanties plaats. Ze zijn verdeeld in 7-12 jaar en 12-18. We organiseren ze in eigen huis en in Theater Dakota. Een bijzondere plaats in de theaterwerkplaatsen neemt *Theater Na de Dam* in: Dit jaar streken we neer in Scheveningen en maakten we een theatrale route door het oude vissersdorp. We startten met een diner en de herdenking zelf in museum Muzee, daarna werd er gewandeld naar een tweede locatie in de wijk waar een scène was te zien, om daarna in een bus met een speciaal ontworpen geluidsinstallatie naar het strand te rijden waar we vanaf de pier keken naar de afsluitende scène van de jongeren op het strand.

Kindertroonrede/ Kindermuseumnacht

Dit jaar hebben we een interessante slag gemaakt in het project rondom de *Kindertroonrede*, door de speciale kindervoorstelling in het Paradijs te laten maken door jonge theatermakers. Daarnaast blijft het programma in de grote zaal staan als een huis en zijn we ieder jaar weer blij met de mooie teksten die de kinderen schrijven en uitspreken. Doordat we dit project nu een aantal jaar doen loopt de show steeds beter en wordt ook de samenwerking met Rabarber steeds interessanter.

We hebben dit jaar voor de Kindermuseumnacht een samenwerking gezocht met Nest. Op deze manier konden we een mooi programma ontwikkelen waaraan kinderen intensief konden deelnemen door een performance te maken in de lopende tentoonstelling van Nest (*Zoro Feigl* in de Electriciteitsfabriek).

JWC / HML – lange leerlijnen

De kunstcampus op het Johan de Witt College (JWC) draait op volle toeren. Alle lessen zijn dit jaar herzien, en we proberen ook in de lange leerlijnen steeds meer aan de sluiten bij de inhoud en visieontwikkelingen van HNTeducatie. Daarnaast is er een nieuwe leerlijn ontwikkeld voor de leerlingen van het praktijkonderwijs. We investeren in het docententeam dat lesgeeft op het JWC omdat deze leerlingen heel leuk zijn, maar niet altijd de makkelijkste. Het is voor ons daarom van groot belang om een stevig team te hebben dat zich specialiseert in deze doelgroep en zich ook mede-eigenaar voelt van het project.

Ook de theatermaster op het Haags Montessori Lyceum (HML) maakt stevige inhoudelijke veranderingen door zodat de identiteit van Het Nationale Theater veel duidelijker aanwezig is. Leerlingen krijgen steeds meer les in onze gebouwen. We maken gebruik van technische mogelijkheden en bezoeken de ateliers. En ook de winterpresentatie is vernieuwd naar een maakdag-concept zoals we dat vanuit de visie van MAAK vormgeven.

Losse workshops/ theaterdagen / projecten op scholen

Naast onze workshops die direct gerelateerd zijn aan voorstellingsbezoek, organiseren we ook veel losse workshops en theaterdagen. Meestal in het voortgezet onderwijs, maar soms ook in het primaire onderwijs. We organiseerden bijvoorbeeld, in samenwerking met HollandDance, een theaterdag op de Galvanischool (po), rondom het thema water naar aanleiding van de voorstelling *Ondine*. We waren in Beverwijk op een school om met alle brugklassen te werken rondom het thema identiteit. Samen met The British School werkten we een hele dag in het Zuiderstrandtheater en hebben we een theatrale route gemaakt door heel Theater aan het Spui. Ook begonnen we een samenwerking met de Vrije School die met een klas in een paar weken een presentatie met ons maakte. Naast grote theaterdagen met veel leerlingen worden er zo nu en dan ook specifieke workshops aangevraagd over bijvoorbeeld acteren, waar we zo vaak mogelijk op in gaan.

Occident

In het voorjaar van 2018 werden we door een bevriend theatermaker gevraagd een project over te nemen dat te groot werd voor de betrokken partners. Er stond een grote Europese subsidieaanvraag gepland om met vier theatermakers en 18 jongeren van 18 jaar uit Nederland, België en Duitsland 'de staat van Europa' te onderzoeken. Omdat het inhoudelijke plan mooi past bij de stad Den Haag zijn we ingestapt als hoofdaanvrager van het project. Helaas is de Europese subsidie niet gehonoreerd, maar was er wel een plan B met geld van een ander fonds. Een kleinere versie van het projectplan, waarin de jongeren niet heel Europa hebben doorgereisd, maar waarin ze wel met elkaar een voorstelling hebben gemaakt. De voorstelling is een spannend theatraal onderzoek geworden naar hoe je met het publiek onderzoek kan doen naar een groot thema als Europa. In de voorstelling, of misschien beter gezegd happening, moest het hele publiek door middel van opdrachten een statement over Europa vormgeven. De voorstelling is gespeeld in België en Nederland.

Groep 8 musical – Feest aan Zee

In het jaar 2017 hebben we voor het eerst ons groep 8 musical-concept op een Haagse school uitgeprobeerd. In 2018 hebben we een volgende stap gezet door de het concept verder uit te werken en op een nieuw stuk toe te passen, zodat het paste in het thema van Feest aan Zee. We maakten op drie verschillende basisscholen een eigen theatermusical van het oer-Nederlandse stuk *Op hoop van zegen*. Iedere school werkte met hetzelfde basisscript, maar maakte onder leiding van hun eigen docenten en een theatermaker vanuit HNTeducatie hun eigen versie.

MBO Wij/Zij

We zijn door Fonds21 gevraagd om een aanvraag te doen voor de pilot van een regeling voor het MBO. Samen met vijf andere instellingen vormden we een professionele leergemeenschap die regelmatig bij elkaar kwam om te onderzoeken hoe je het beste met en voor het MBO kunt werken. Bij HNTeducatie ontwierpen we een project dat uit twee delen bestaat. Het eerste deel gaat over talentontwikkeling en werken we met de studenten van de MBO artiestenopleiding twee weken bij ons in huis. In deze twee weken lopen ze ministages door het hele bedrijf, zien ze voorstellingen, krijgen ze een masterclass van een van onze acteurs en maken ze onder leiding van een HNT-theatermaker een voorstelling. In deel twee van het project gaan deze studenten de gemaakte educatievoorstelling als peer-educators spelen in andere opleidingen van hun eigen ROC tijdens de lessen burgerschap.

Ze spelen de voorstelling *WIJ/ZIJ*, waarin de leerlingen in de les worden overvallen door een aantal medewerkers van 'De afdeling wij/zij-denken' omdat ze hebben gehoord dat er een 'actieve wij' in het lokaal aanwezig is. Door middel van het kijken naar spelscènes en het meedoen aan participatieopdrachten onderzoeken de studenten het thema identiteit en hoe dat in de maatschappij als groot vraagstuk speelt. De studenten van de DAPA (ROC Mondriaan) waren zeer enthousiast over het zo intensief in ons gezelschap aanwezig zijn. Ze gaven aan dat het van grote meerwaarde voor hen was om een 'echte' stage buiten de deur van de opleiding te doen. Het spelen voor andere MBO-ers was heel spannend en leerzaam. Vanuit ROC Mondriaan is ook door de docenten burgerschap enthousiast gereageerd op deze manier van met leerlingen zo een complex onderwerp onderzoeken. In 2019 doen we het nog een keer, maar dan met studenten van het NOVA College in Haarlem.

Wij zijn Nederland (voorbereiding)

Samen met onze collega's van NTjong hebben we het scholenproject *Wij zijn Nederland* ontwikkeld. Vier interactieve klassenvoorstellingen voor het basisonderwijs waarin de educatie in de uitvoering zit verweven. Vooral in de conceptfase en de ontwikkeling van de stukken hebben we met de afdeling bijgedragen vanuit onze specifieke expertise, namelijk activerende werkvormen ontwikkelen voor specifieke doelgroepen. De voorstellingen gaan spelen vanaf januari 2019 en dan zal HNTeducatie ook verantwoordelijkheid nemen voor het trainen en begeleiden van de acteurs als het gaat over het voeren van filosofische gesprekken en het doen van kleine maakopdrachten met de kinderen.

MAAK

Op 9 en 10 oktober organiseerde HNTeducatie de onderwijsmanifestatie MAAK. Tijdens MAAK deden we onderzoek naar de rol van makerschap in onderwijsontwikkeling. Na een inspiratietraject, waarin we 30 begeleiders klaarstoomden om het evenement vorm te geven en te begeleiden gingen op 9 oktober de deuren open voor dag één. Op deze dag werkten kinderen, jongeren, studenten (mbo en hbo), leerkrachten, docenten en beleidsmakers in gemengde groepen met het thema 'cijfers en letters'. Ze onderzochten dit thema en ontdekten tegelijkertijd hun eigen makerschap. In de avond waren er presentaties in De Koninklijke Schouwburg en De Studio's waar enthousiast publiek op af kwam. Op dag twee begonnen we met de voorstelling *Socrates* van Het Zuidelijk Toneel. Daarna werd er in homogene groepen gereflecteerd op de ervaringen van dag één, op onderwijs en hoe we zouden vinden dat we dat met elkaar vorm moeten geven. In een gezamenlijke afsluiting in de grote zaal werden de resultaten van de werksessies gedeeld. Het waren twee bijzondere dagen waarin een grote saamhorigheid ontstond en we met elkaar stappen hebben gezet in het vinden van vormen en woorden voor het werk wat we doen en de waarde die dat heeft voor onderwijsontwikkeling. MAAK was het begin van een beweging, en heeft een stevige basis gelegd voor de visie van de afdeling.